

Szent István Egyetem
Gazdálkodás és Szervezéstudományok
Doktori Iskola

Ph.D. Disszertáció tézisei

**A SZABADKERESKEDELEMI ELKÖTELEZETTSÉG ÉS A GAZDASÁGI
ÉRDEKEK KÖZÖTTI INTERAKCIÓ**

TÖRÖK TIBOR

Gödöllő

2020

A doktori iskola

megnevezése: **Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola**

tudományága: **Gazdálkodás és Szervezéstudományok**

vezetője: **Dr. Lakner Zoltán**
DSc, MTA doktora
Doktori Iskolavezető
SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Témavezető: **Dr. Tóth Márk,**
PhD, egyetemi docens
SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

.....
A Doktori Iskolavezető jóváhagyása

.....
A Témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	4
2. ANYAG ÉS MÓDSZER	8
A komponensek gazdasági változók szerinti felépítése	8
3. FONTOSABB ÖSSZEGZÉSEK ÉS ÉSZREVÉTELEK	10
4. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	17
Az elemzéshez kapcsolódó és a kutatásból származtatott fontosabb tapasztalatok.....	17
Hipotézisek értékelése	18
Összegzés	22
PUBLIKÁCIÓS LISTA	23

1. BEVEZETÉS

A legutóbbi másfél évtizedben a világgazdaság néhány kiemelt országa között kialakult külkereskedelmi kapcsolatok komoly kihatással voltak a világkereskedelem alakulására, amely abban is meglátszik, hogy 2017-ben az egymásközi exportjuk a világkereskedelem exportjának a 65%-át adta. A kutatásom célja éppen ezért irányult erre a 24 országra. Ennél az országcsoportnál az arány 2005-ben is megközelítőleg ekkora mértékű volt, 64,4%-os. A teljes importjuk 2017-ben a világkereskedelem importjából 66,5%-ot tett ki, míg 2005-ben 66,9%-os szinten alakult.

A kutatásban kiemelt 24 ország között nagyobb részt fejlett országok szerepelnek, emellett viszont fejlődő és gazdaságilag átalakuló országok is vannak. Ezek az országok az alábbiak: Dél-Afrikai Köztársaság, Franciaország, India, Lengyelország, Mexikó, Spanyolország, Törökország, UK (Egyesült Királyság), USA (Egyesült Államok), Argentína, Ausztrália, Brazília, Indonézia, Kanada, Nigéria, Oroszország, Szaúd-Arábia, Venezuela, Kína, Dél-Korea, Japán, Németország, Olaszország és Magyarország. A kiválasztott országok között a világgazdaság legfejlettebb országai, továbbá a legjelentősebb fejlődő országok (Kína és India), valamint a legjelentősebb kőolaj-exportáló országok vannak, mint például, Szaúd-Arábia, Venezuela, Oroszország és Nigéria.

A kutatásom célja, hogy felmérjem a szabadkereskedelem és a protekcionizmus szerepét és esetleges térnyerését akár az egyik, akár a másik viszonylatában a világkereskedelemben szerepet játszó 24 kiemelt ország egymásközi külkereskedelmi kapcsolataiban. Kutatásom célja továbbá a vizsgált országok egymásközi külkereskedelmi kapcsolatainak felmérése az ENSZ égisze alatt létrejött, korábbi GATT (General Agreement on Tariffs and Trade = Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény) megállapodásokat felváltó WTO (World Trade Organization = Kereskedelmi Világszervezet) tükrében. Az alapvető kérdés az, hogy a 24 ország egymásközi külkereskedelmi kapcsolataiban mennyiben jelentkezik a szabadkereskedelem elve vagy a protekcionizmus, továbbá, hogy az ezekhez kapcsolódó gazdasági érdekek mennyiben befolyásolják a WTO megállapodásokat. A vizsgálat a 2005 és 2017 közötti időszakra vonatkozik.

A kutatási témám aktualitását és fontosságát az is adja, hogy a jelenlegi világgazdasági folyamatokban a külkereskedelemnek és az exportorientációnak fontos szerepe lett az adott országok világgazdasági térnyerése szempontjából. Erre a legklasszikusabb példa Kína növekvő külkereskedelmi aktivitása, ezen belül is kiemelve a világgazdaság fejlettebb országaiba irányuló exportjának növekedését.

A közelmúltban a nemzetközi árucserforgalom mindinkább kontinensek közötti kapcsolatokká bővült. 2016-ban a legdinamikusabb fejlődés ezen a téren Kína, az Egyesült Államok és Németország között zajlott le, amely értékben 990 milliárd USA dollárt tett ki, és ez az érték a

világkereskedelem teljes importjából 6%-os részt jelentett. Szintén jelentős volt a régió belüli külkereskedelmi forgalom Kína és a vele szomszédos vagy közeli országok között, főként a Dél-Koreával, Japánnal, a Tajvani Kínai Provinciával (Taiwan Province of China) valamint a Kínai Hong Kong Különleges Adminisztratív Régióval (Hong Kong Special Administrative Region of China = Hong Kong SAR) bonyolított forgalom volt számottevő. Világkereskedelmi viszonylatban szintén jelentős volt az USA, Kanada és Mexikó közötti szoros külkereskedelmi kapcsolat. 2016-ban Európában a teljes export több mint kétharmada zajlott a régió belüli országok között, még Ázsiában is a régió belüli országok között zajlott le a teljes exportjuk több mint a fele (UNCTAD, 2017). A világgazdaság más régiói esetében a régió belüli külkereskedelmi kapcsolatok az egyes régiók teljes külkereskedelmi kapcsolatainak kevesebb, mint 20%-át adták. Ezek a régiók például Óceánia, Latin-Amerika és a Karibi térség, valamint Afrika (UNCTAD, 2017).

Az utóbbi két évtizedben az egyes országok erősen szakosodtak különböző termékcsoportok exportjára. 2016 végére számos gazdaságilag fejlett és fejlődő dél- és kelet-ázsiai ország jelentős mértékben növelte a feldolgozott ipari termékek exportját, amely így meghatározóvá vált a kivitelükben. Ezzel szemben számos átalakuló és fejlődő ország Nyugat-Ázsiában (Közel-Kelet jelentős része), illetve Észak- és Közép-Afrikában az energiahordozók exportjára helyezte a hangsúlyt. Az élelmiszerexport erősen jellemezte Dél-Amerika és Kelet-Afrika külkereskedelmét. Ezzel szemben Dél- és Nyugat-Afrika, valamint Közép-Ázsia országai az ércet, fémeket, drágaköveket és a nem pénz-jellegű arany exportját erősítették (UNCTAD, 2017).

A 2010-es évek közepére a fejlődő országok teljes exportjának 72%-át tették ki feldolgozott ipari termékek, megközelítve ezzel a fejlett országok szintjét a feldolgozott ipari termékek exporton belüli arányát tekintve. Miközben az átalakuló gazdaságú országok (transition economies) teljes exportjának csak az egyharmadát tették ki a feldolgozott ipari termékek, addig az energiahordozók az exportjuknak majdnem a felét tették ki.

2000 és 2017 között a külkereskedelmi forgalomban az export és az import aránya nagyjából megmaradt stabil szinten a gazdaságilag fejlett országok esetében, míg a fejlődő országok esetében ez az arány növekedett. Ezzel szemben Afrika kevésbé fejlett országai, valamint Haiti és az átalakuló gazdaságú országok romló külkereskedelmi cserearányt értek el a legutóbbi négy évben. (UNCTAD, 2017). A nemzetközi szakirodalom kiemeli az árucseréforgalom és a szabadalmak (licenszek) kereskedelmének különbségét az elemzésekben, mint például a relatív versenyképesség lehetőségét (perspective of relative competitiveness), a globális export- és importpiacok szerkezetét, a kereskedelem fontosságát mind az egyes országok, mind pedig az országcsoportok esetében az adott időszakra vonatkozóan (UNCTAD, 2017).

A vizsgált 24 országot – köztük a G-20-ak mindegyikét – a gazdasági jellemzőik miatt vontam be a tudományos kutatásaimba:

Úgy gondolom, az alábbi területekre vonatkoztatott mutatószámok vizsgálata értékelhető eredményeket ad a kiválasztott 24 ország esetén a nemzetközi kapcsolatok alakulására:

- export,
- import,
- GDP-növekedés,
- államadósság,
- külkereskedelmi cserearány,
- hozzáadott értékű termékek aránya az exportban,
- külkereskedelmi mérleg.

A tudományos kutatásaimban felhasználtam különböző gazdasági jellemzőket, amelyek lényegesek az elemzésbe bevont országokat tekintve. Ezek a gazdasági jellemzők a következők:

1/ E05171 (Export változása, 2005-2017, 2005 = 100);

2/ I05172 (Import változása, 2005-2017, 2005 = 100);

3/ IEX053 (Export/Import, külkereskedelmi cserearány, 2005, Import = 100);

4/ IEX174 (Export/Import, külkereskedelmi cserearány, 2017, Import = 100);

5/ KülMÉ5 (Külkereskedelmi mérlegegyenleg változásának mértéke, 2005-2017, 2005=100);

6/ Fel156 (Nagyobb hozzáadott értékű termékek aránya az export %-ában, 2014-2015);

7/ GDPNöv7 (GDP-növekedés, 2005-2017, 2005=100);

8/ ÁllAdGDP8 (Államadósság a GDP %-ában, éves átlag, 2005-2017).

Az országok gazdasági jellemzőihez szorosan hozzákapcsolódik az export és az import alakulása, és ezek kapcsolatában az egységnyi importra jutó export nagysága, a külkereskedelmi mérleg egyenlege, a külkereskedelmi áruforgalomban az export és az import szerkezete, kiemelve a feldolgozott ipari termékek arányát. A külkereskedelem alakulására hatással van a GDP növekedése, valamint az államadósság mértéke a GDP százalékában. A GDP növekedésével reális lehetősége van az adott gazdaságnak az exportorientációs gazdasági stratégia kialakítására, vagy az importhelyettesítő gazdasági ágazatok fejlesztésére. Adott esetben az importhelyettesítő gazdasági ágazati fejlesztés szintén növelheti az ország exportorientációs stratégiáját. Ezért kerültek ezek a gazdasági változók a kutatási tevékenységembe.

Az exportnak fontos szerepe van a hazai termelők nemzetközi piaci térnyerése érdekében, továbbá nemzetközileg fontos valutához való jutásában. Az import lehetővé teszi, hogy azokat a termékeket szerezzék be egy adott nemzetgazdaság, amelyeknek előállításában nincs komparatív előnye, viszont más országban minőségi romlás nélkül is előállítható kedvezőbben, olcsóbban, kisebb ráfordítással. Így szabad külkereskedelmi kapcsolatok mellett az importált termékek olcsóbbak lehetnek a belföldi piacokon.

A külkereskedelmi cserearány alakulása is fontos az országoknak, mivel ezen keresztül mérhető, hogy az egységnyi importra jutóan mekkora exportigényekkel számolhatnak. A nagyobb feldolgozottságú vagy nagyobb hozzáadott értékű termékek aránya az export százalékában jelentős mértékben növeli az exportbevételeket. Emellett az igény a nagyobb hozzáadott értékű termékek exporton belüli arányának növelésére ösztönöz a diverzifikáltabb gazdasági szerkezet

kialakítására, amely a nemzetgazdaságok egyoldalú külgazdasági függőségét csökkenti. A nagyobb exportbevételek és az import csökkenése kedvezően befolyásolja a külkereskedelmi mérleg alakulását.

Végsősorban a külkereskedelmi mérleg közvetlenül is hatással van a fizetési mérleg és a GDP-ben mért államadósság mértékének alakulására is.

Hipotézisek:

H1/ Az import alakulásának meghatározó hatása van a GDP százalékában mért államadósságra és a magasan feldolgozott ipari termékek exporton belüli arányára. Az exporton belül a feldolgozott ipari termékek aránya és a GDP százalékában mért államadósság is fordított összefüggésben áll az import általános alakulásával.

H2/ A GDP változásával (növekedésével vagy csökkenésével) fordítottan arányos a nagyobb feldolgozottságú ipari termékek exporton belüli arányának alakulása.

H3/ A GDP növekedése csökkentheti az államadósság GDP-ben meghatározott mértékét, illetve a GDP-csökkenés növelheti az államadósság arányát a GDP százalékában.

H4/ A diverzifikált gazdaságfejlesztés hiányosságaiból opcionálisan adódó importnövekedés következtében az államadósság mértéke nőhet a GDP százalékában kifejezve.

H5/ A kereskedelemteremtés vagy a kereskedelemeltérítés változásai hatással vannak az országok közötti külkereskedelmi kapcsolatokra, illetve az országok gazdasági helyzetére.

H6/ A külkereskedelmi mérleg egyenlegének változása szoros összefüggésben állhat a GDP százalékában mért államadósság nagyságával. Például a külkereskedelmi mérlegegyenleg pozitív előjelű növekedése csökkentheti a GDP százalékában mért államadósság mértékét, vagy a külkereskedelmi mérleg egyenlegének negatív változása növelheti az államadósság GDP-hez viszonyított arányát.

A hipotézisek kidolgozásánál minden esetben az SPSS statisztikai programcsomaggal történő elemzést használtam fel, amelyet a módszertani fejezetben részletezek.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A tudományos kutatásaimban az SPSS adatösszesítés alapján elvégzett statisztikai összehasonlítási elemzési módszert alkalmaztam. Ennek során a felhasznált különböző gazdasági jellemzők alapján hasonlítottam össze az egyes országokat. Ez a statisztikai rendszer a legfőbb gazdasági jellemzők alapján sorolta be és csoportosította az egyes országokat. Továbbá a gazdasági jellemzők vagy gazdasági változók komponenseket alkotnak, amelyek között az összefüggéseket a koordináta-rendszer szemlélteti. Az elemzés a koordináta-rendszer negyedeibe sorolta az országokat, attól függően, hogy az országok egyes gazdasági változói mennyire növekvő vagy csökkenő jellegűek.

Az SPSS-en alapuló kutatási módszert azért tartom fontosnak, mert a program világosan, logikusan és tényszerűen tárja fel a gazdasági folyamatokat leíró gazdasági változókat és a köztük lévő gazdasági összefüggéseket.

Az országok besorolása ilyen formában függött a gazdasági jellemzőik alakulásától, változásaitól, továbbá, hogy ezek a gazdasági változások milyen nagyságrendben következtek be a vizsgált időszakban. Emellett a koordináta-rendszer vizuálisan is kifejezésre juttatja, hogy az egyes országok milyen relatív távolságban állnak egymástól. A koordináta-rendszeren belüli elhelyezkedés már eleve négy csoportba osztja a vizsgált országokat.

A komponensek gazdasági változók szerinti felépítése

A kutatásaimban alkalmazott SPSS statisztikai elemzés alapján az alábbi gazdasági jellemzőket vagy gazdasági változókat alkalmaztam, feltüntetve azt is, hogy az egyes változók mely komponensekbe kerültek a programban:

„X” Főtengely, Komponens-1:

IEX053 (Export/Import, külkereskedelmi cserearány, 2005, Import = 100),

IEX174 (Export/Import, külkereskedelmi cserearány, 2017, Import = 100),

GDPNöv7 (GDP-növekedés, 2005-2017, 2005 = 100)

„Y” Főtengely, Komponens-2:

E05171 (Export változása, 2005-2017, 2005 = 100),

I05172 (Import változása, 2005-2017, 2005 = 100),

(Mínusz) ÁllAdGDP8 (Államadósság a GDP %-ában, éves átlag, 2005-2017)

„Y” Főtengely, Komponens-3:

KülMÉE5 (Külkereskedelmi mérlegegyenleg változásának mértéke, 2005-2017, 2005 = 100),

Fel156 (Feldolgozott termékek aránya az export %-ában, 2014-2015)

A fentiek alapján látható, hogy az országok minden esetben a gazdasági változóik alapján a koordináta-rendszerben csak négy csoportba sorolhatók a komponensek közötti összefüggések alapján. Azonban az országok gazdasági jellemzői – azaz a gazdasági változóik – alapján egy sokkal egységesebb, a koordináta-rendszerrel eltérő csoportosítását nyújtja a statisztikai elemzés az országok számára, attól függően, hogy a statisztikai elemző programon belül hány országcsoporthoz kívánunk kialakítani. Ezt a dendrogram grafikonon mérhetjük le.

Az SPSS egy széles körben használt program a statisztikai elemzésekhez a társadalomtudományban. Az SPSS-n alapuló elemzési módszert használják a piackutatók, az egészségügyi kutatók, a vállalatok, a kormányok, az oktatási kutatók, a marketingszervezetek és az adatbányászok is.

Az eredeti SPSS kézikönyv a "szociológia legbefolyásosabb könyveinek" egyikeként írta le, amely lehetővé teszi a hagyományos kutatók számára, hogy saját statisztikai elemzéseket végezzenek. A statisztikai analízis mellett a programban megtalálható az adatkezelés, az adatválasztás, a fájl átalakítása, a származtatott adatok létrehozása és az adatkódolási dokumentáció, azaz metaadat- szótár tárolása az adatfájlban, amelyek a bázis szoftver jellemzői.

Az SPSS alapján az öt csoport az alábbiak szerint alakul, de ez a beosztás csak a vizsgált időszak fejlődési tendenciáin alapul, nem pedig a kezdeti- és végállapot gazdasági helyzetén:

Csoport-1 (10 ország): Ausztrália, Dél-Afrikai Köztársaság, India, Lengyelország, Mexikó,

Törökország, Argentína, Brazília, Indonézia, Oroszország

Csoport-2 (10 ország): Franciaország, Spanyolország, UK, USA, Kanada, Dél-Korea, Japán, Magyarország, Németország, Olaszország

Csoport-3 (2 ország): Nigéria, Szaúd-Arábia

Csoport-4 (1 ország): Venezuela

Csoport-5 (1 ország): Kína

3. FONTOSABB ÖSSZEGZÉSEK ÉS ÉSZREVÉTELEK

1/ Az SPSS statisztikai program szerint a négy legfontosabb és legmeghatározóbb jelentőségű gazdasági változó, amely a rendszer szerint a legjelentősebben indokolt: feldolgozott ipari termékek aránya az export %-ában (Fel156), külkereskedelmi mérlegegyenleg változásának mértéke (KülMÉE5), GDP %-ában mért államadósság (ÁllAdGDP8) és a GDP-növekedés (GDPNöv7). Elemzéseimben én is ezeket a gazdasági változókat tekintem a legfontosabb mutatóknak.

A további négy gazdasági változó, amely szoros összefüggésben áll egymással: 2005 és 2017 közötti exportnövekedés (E05171), ugyanezen időszak importnövekedése (I05172) és a 2005-ös, valamint a 2017-es külkereskedelmi cserearány (IEX053, valamint IEX174) azt mutatja, hogy milyen komoly hatása van az export- és importnövekedésnek és a külkereskedelmi cserearány nagyságának a kutatásba bevont országok gazdasági jellemzőinek elemzésében.

Az egyik felhasznált gazdasági adat, a Fel156 (Feldolgozott ipari termékek aránya az export %-ában) fontosságát az adja, hogy az exportált termékek feldolgozottsági szintje egyrészt növelheti a nemzetközi versenyképességet a világpiacon, másrészt a nagyobb feldolgozottsági szint nagyobb exportbevételt biztosíthat, amely további termelési kapacitásbővítést és innovatív fejlesztést tesz lehetővé.

2/ A vizsgált országok döntő többségében a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban fordított összefüggésben állt az import általános alakulásával. Ahol a magas hozzáadott értékű termékek aránya alacsony az exportban, ott a külkereskedelmi cserearányok romlása tapasztalható a 2005 és 2017 közötti időszakban. Viszont ahol a feldolgozott termékek exporton belüli aránya magas, azon országokban a külkereskedelmi cserearány alakulása kedvező tendenciát mutat. A GDP százalékában mért államadósság fordított összefüggésben áll az import, a külkereskedelmi cserearányok és a GDP növekedésének általános alakulásával.

3/ Amennyiben magas a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban, úgy nem számottevő az import növekedése, és amennyiben nő a GDP százalékában mért államadósság, úgy csökken az importtermékekre fordítható vásárlóalap nagysága, tehát az importnövekedés szintén csökken. Az import alakulásának komoly hatása van az export százalékában mért feldolgozott ipari termékek arányára és GDP százalékában mért államadósságra is. Amennyiben alacsony a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban, akkor az import nőhet, mert a belföldi fogyasztói igényeket adott iparcikkekből csak külföldről beszerezhető importból lehetséges fedezni. Amennyiben csökken a GDP százalékában mért államadósság, úgy nő az importtermékekre fordítható vásárlóalap, tehát az importbeszerzések nagyobb mértékben nőhetnek. A GDP növekedésével párhuzamosan alacsony szintű a feldolgozott ipari termékek aránya az export százalékában, és fordítva is fennáll ez az összefüggés, azaz az export százalékában a feldolgozott ipari termékek alacsony arányával párhuzamosan magas a GDP növekedési üteme.

4/ A külkereskedelmi mérlegegyenleg változásának terén a legnagyobb növekedési ütemet a vizsgált országok körében Kína érte el, 481%-os növekedési ütemével 2005 és 2017 között. Ezt a teljesítményt Kína az exportnövekedéssel és azon belül a nagyobb feldolgozottságú ipari termékek jelentős arányával érte el. Kína esetében ehhez hozzájárult a GDP nagyfokú növekedése is, amely 387%-os volt. 2005 és 2017 között Kína 199%-os exportnövekedése a legnagyobb volt a vizsgált országok körében.

Az USA példáján látható, mint ahogy a világgazdaság néhány más ország esetében is adódott, hogy a GDP százalékában mért magas államadósságot azok ellenére sem tudták csökkenteni, hogy dinamikus az exportnövekedés, illetve ezen belül jelentős a feldolgozott ipari termékek aránya és az import is szerényebb növekedésű.

5/ A GDP-növekedés terén a vizsgált országok közül Venezuela érte el a legnagyobb növekedési ütemet ebben az időszakban. Míg Venezuela a világgazdaság egészében a konjunktúralisan gyorsan növekvő kőolajigényeknek köszönhette ezt a teljesítményt, erősítve ezzel az országnak az egyoldalú gazdasági függőségét a kőolajexporttól. Ezzel szemben Kína a sokoldalú, diverzifikált gazdaságával és több gazdasági ág egyidejű fejlesztésével ért el jelentős gazdasági fellendülést és kiemelkedő GDP növekedési ütemet, megtartva az erőteljes exportnövekedését az import számottevő növekedési üteme mellett is.

6/ Megállapítható, hogy azokban a fejlődő országokban, ahol a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban alacsony szinten áll, ezek az országok lényegében kőolaj-exportáló országok. Ezekben az országokban nagyon magas az import növekedési üteme, miközben az export növekedése ennél lényegesen alacsonyabb, vagy csökken és emellett a külkereskedelmi cserearányok is kedvezőtlenül alakultak, amelyek sok esetben elvezettek a romló külkereskedelmi mérlegegyenleghez is. Ezek a gazdasági folyamatok érzékelhetők például Brazília, Indonézia, Nigéria, Szaúd-Arábia, Venezuela és India esetében, valamint bizonyos mértékben vonatkoznak Mexikóra és Törökországra is.

7/ A külkereskedelmi árucsereforgalom és a külkereskedelmi cserearányok kedvezőtlen alakulása abból adódik, hogy ezen országok a belső fogyasztásukat a hazai importhelyettesítő beruházásokból származó belföldi árukínálat helyett importból kívánják fedezni. Az exportjuk zömmel kőolaj, így az exportjukban alacsony az ipari feldolgozott termékek vagy félkésztermékek aránya.

8/ A nemzetközileg is jelentős, kőolajból származó árbevételek ellenére a hazai belső beruházások viszonylag alacsony szintűek, mivel az ipartelepítés és a beruházások számára szükséges tényezők, például az infrastrukturális háttér nem áll rendelkezésre vagy nagyon hiányos. Ennek megfelelően ezek az országok a rendelkezésre álló kőolajbevételeiket a napi belföldi piaci szükségleteikre, fogyasztási igényeik importból történő kielégítésére fordítják. A kőolaj-exportáló országok többségében a szélsőséges természeti tényezők, adottságok és az infrastrukturális beruházások megvalósításához szükséges óriási tőkenagyság mindaddig ellene hat a beruházások

megvalósításának, amíg folyamatosan rendelkezésre áll kőolajból a rendkívül magas bevételi forrás. Ez nem ösztönzi a jövőbeni gazdasági fejlődésükhöz szükséges beruházások megvalósítását, ugyanakkor a hosszútávú, kiegyensúlyozott gazdasági növekedés nélkülözhetetlenné teszi a beruházásbarát gazdaságpolitikák prioritásba helyezését.

9/ Ezen országoknak a GDP növekedési üteme is a kőolajexportból származó árbevételüktől függ, amely az éppen aktuális kőolaj világpiaci árak függvénye, így ezek az országok gazdaságilag nagyon sebezhetőkké váltak, mint a világ gazdaság felé túlzottan nyitott gazdaságok. Nemzetközi összehasonlításban is alacsony államadóságuk a GDP százalékában mérve sem jelent teljes mértékű pénzügyi biztonságot a lehetséges későbbi, jövőbeni eladósodásuk növekedésével szemben. Éppen ezért ezek az országok jelentős pénzügyi kockázatokat vállalnak az egyoldalú gazdasági fejlődésük eredményeként, az egyoldalú külgazdasági függőségükkel.

10/ Néhány gazdaságilag fejlett ország viszonylata alapján megállapítható, például Kanada esetében, hogy gazdasága nem annyira diverzifikált és ezért világ gazdasági szempontból nem annyira versenyképes, amelyet a külkereskedelmi helyzete is jól jellemez. Kanadának az általános gazdasági helyzete vezetett a gazdaságilag fejlett országok viszonylatában is magas, (USA-hoz hasonlóan) majdnem az évi GDP nagyságát kitevő államadóságához. Lényegében ennek az országnak az évi GDP-je az államadóságának a teljes kiegyenlítésére szolgál, amelyből már nehéz lehet egy társadalmi jóléti helyzetet teremteni.

11/ Olyan diverzifikált gazdaságú és exportszerkezetű országok, mint például Japán, Olaszország, USA, UK és Franciaország esetében gazdasági fejlettségük ellenére is a GDP százalékában számolt államadóságuk vagy több, mint az évi GDP-jük nagysága, vagy majdnem az éves GDP-jükkel egyenértékű vagy közel kétharmada az éves GDP-jüknek. Emellett a külkereskedelmi cserearányukban romlás következett be. A romló külkereskedelmi cserearány az exportnövekedést is visszafogta, ezért a GDP-ben számolt államadóságuk nöhetett, tehát ezek a gazdasági változók szoros összefüggésben állnak egymással. Lényegében Ausztrália is ide tartozik, azzal a különbséggel, hogy a GDP-ben számolt államadósága közelít a 60%-hoz, viszont jelentősen kedvezőbb a külkereskedelmi cserearányának a javulása.

12/ Megállapítható az is a vizsgált 24 ország esetében, hogy azokban az országokban, ahol a GDP növekszik, ott az exportban a feldolgozott ipari termékek aránya alacsony vagy csökkenő mértékű, mint például India, Argentína és Ausztrália esetében. Ugyanakkor ez fordítva is igaz, hogy azokban az országokban, ahol a GDP-növekedés csökkenő mértékű vagy alacsony szintű, ott az exporton belül a feldolgozott ipari termékek aránya viszont magas.

Ez azzal is magyarázható, hogy a GDP növekedése együtt járhat a foglalkoztatás növekedésével és belső piaci bővüléssel, tehát a hazai fogyasztó piac igényei megnövekednek a feldolgozott ipari termékek iránt. A foglalkoztatás növekedésével a fizetőképes kereslet is nő, ennek megfelelően a fogyasztási iparcikkek, azaz az exportra vihető feldolgozott ipari termékek aránya csökkenhet az exporton belül. Ebben az esetben jól érzékelhető, hogy nem kereskedelemeltérítésről van szó, tehát

nem más országok importkorlátozása miatt csökken az egyes országok exportjában a feldolgozott ipari termékek aránya, hanem a belső fogyasztói piaci igények kielégítése céljából.

13/ Argentína esetében megállapítandó, hogy sajátos a helyzete, mert ugyan a GDP növekedési üteme nagyon magas és a feldolgozott ipari termékek aránya kismértékű az exportban, azonban az ország nagyon magas GDP növekedési üteme döntően az alapanyagtermelésnek és kevésbé értékes, alacsonyabb feldolgozottsági szintű könnyűipari termékek exportjának az eredménye. Az alapanyagtermelésnek kiemelkedő a súlya a nemzetgazdaságban tükröződik az export szerkezetében is. A hazai belső piac a számottevő GDP-növekedés mellett sem tudott kellő mértékben bővülni és az exportnövekedés sem túl jelentős, miközben a belföldi piaci szükségleteket komoly mértékben importból fedezik. Ezek a gazdasági viszonyok már eddig is a külkereskedelmi cserearány romlásához vezettek, és várható ennek további jövőbeni romlása.

14/ Brazília, Indonézia, Nigéria, Szaúd-Arábia és Venezuela esetében is megállapítható, hogy a GDP növekszik, és ezzel egyidejűleg az exporton belül a feldolgozott ipari termékek aránya alacsony. Az országok nagyon magas GDP növekedési üteme zömmel az alapanyagtermelésnek és ezen belül elsősorban az energiahordozók kitermeléséből és exportjából következik. Az egyoldalú gazdasági szerkezet következtében csak a kőolajkitermelő és bizonyos kőolajfinomító ágazatok jövedelmezősége biztosítja ezeknek az országoknak a GDP-növekedését.

Szaúd-Arábia esetében megjegyzendő, hogy a belföldi fogyasztói piac bővülése a meghatározó állami alkalmazotti réteg számára juttatott magas jövedelemből és a lakosságnak viszonylag széleskörűen nyújtott szociális támogatásból adódik, amelyhez végsősoron az olajexportból származó bevételek biztosítják a fedezetet. Ilyenkor a szolgáltatói szektor bővülése sok esetben csupán a háztartásbeliek létszámának növekedéséből adódik, nem pedig a termeléshez kapcsolódó szolgáltatásokból, mint például a karbantartási és logisztikai szektor.

15/ Azokban az országokban, ahol a GDP-növekedés csökkenő mértékű, vagy egyértelmű a GDP-csökkenés, mint például Japán és Olaszország esetében, csökkenhet a foglalkoztatottság. A csökkenő belföldi piaci igények következtében a feldolgozott ipari termékek exportvolumene növekszik, tehát megnő az egyes országok exportjában a feldolgozott ipari termékek aránya.

16/ Megállapítható, hogy az országok külkereskedelmi mérlegegyenlegében komoly romlás következhet be azzal, hogy a magas GDP-növekedés ellenére romlik a külkereskedelmi cserearányuk, az export alacsony mértékben növekszik vagy visszaesik, valamint az exportnál jelentősebb importnövekedés következik be, továbbá azzal, hogy az exportjukban nagyon alacsony mértékű a feldolgozott ipari termékek aránya. Ezekben az országokban a külkereskedelmi mérlegegyenlegben bekövetkező csökkenést elsősorban az exportban a feldolgozott ipari termékek nagyon alacsony aránya okozza. A GDP növekedési üteme és a viszonylag kedvezőbb exportbevételek lényegében az alapanyagtermelésből és energiahordozók kitermeléséből adódnak. Erre klasszikus példa Argentína, Ausztrália, Brazília, Indonézia, Nigéria, Szaúd-Arábia, Venezuela.

17/ Mexikó példáján keresztül megállapítható, hogy adott időszakban, azonos mértékű export- és importnövekedés mellett tartós külkereskedelmi cserearány alakulhat ki. Ezen kívül a nemzetközileg elfogadható GDP-növekedés és a feldolgozott ipari termékek exporton belüli magas aránya ellenére is bekövetkezhet a külkereskedelmi mérlegegyenleg romlása. Mindez végsősoron visszavezethető a nemzetközi piaci igényektől elmaradó, kevésbé versenyképes ipari exporttermékekre.

18/ Megállapítandó, hogy számos fejlődő ország küszködik az egyoldalú gazdaság problémájával, amely azt jelenti, hogy a kitermelő ágazattal együtt nem jöttek létre más gazdasági ágazatok, elsősorban egy kellő mértékű hazai feldolgozóipar, amelynek termelésével a hazai fogyasztói szükségletek kielégítését megoldhatták volna. Ezeknek az ágazatoknak a hiánya miatt a hazai fogyasztói szükségletek kielégítését túlnyomó részt csak importból tudják fedezni.

Mivel a fejlődő országokban nincs megfelelő feldolgozóipar, ezáltal nem alakult ki megfelelően diverzifikált gazdaság és vele együtt diverzifikált exportkapacitás a külkereskedelmi mérlegegyenleg balanszírozására. Ezek a gazdasági jellemzők érvényesek Nigériára, Venezuelára, Szaúd-Arábiára, Indonéziára és Argentínára, részben pedig Indiára és Brazíliára is.

19/ Sok olyan fejlődő országban – mint a Dél-Afrikai Köztársaság vagy Törökország – és néhány olyan fejlett ország esetében – mint amilyen Spanyolország –, ahol jelentősebb az export növekedése és mégis számottevő a külkereskedelmi mérlegegyenleg romlása, ott ebben az esetben az exportált ipari termékek világpiaci versenyképességének hiánya okozza a romló tendenciát. Megállapítható, hogy ezen országok számára a végső megoldást a nemzetközileg versenyképes vagy versenyképesebb exportalapok adhatják, amelyhez sokkal innovatívabb beruházásokra lenne szükség, ezzel fellendítve a nagyobb hozzáadott értékű termékek arányának a növelését az exporton belül.

20/ Alapvetően nem a nemzetközi szervezetek által javasolt kereskedelemteremtés vagy kereskedelemeltérítés-csökkentés a fontos az országok közötti külkereskedelmi kapcsolatokban, hanem az adott ország számára kialakítandó diverzifikált termelési szerkezet és az ennek alapján létrejövő diverzifikált áruexport-szerkezet. Végsősoron az országok számára a nemzetközileg versenyképes vagy versenyképesebb áruexport-alapok létrehozása adhatja meg a megoldást. Ezen felül lehetséges a kompetitív és komparatív előnyök elve szerinti termelési szerkezet kialakítása országonként.

A kompetitív előnyök a korszerű, innovatív termelési technológiával előállított termékek versenyképességét jelentik. A komparatív előnyök realizálása alapvetően az alacsonyabb termelési költségekkel lehetséges. Az alacsonyabb előállítási költségek többféle módon jelenhetnek meg (pl. olcsó munkaerő, kedvező természeti adottságok, korszerű technológia) vagy csupán komplementer formában érvényesülhetnek. Ezért sok esetben a fejlődő országok vállalatai bedolgozó szerepet játszanak a fejlett országok végtermékeinek előállításában. Ilyenkor a külföldi működőtőke-áramlás (FDI) meghatározó szerephez jut.

21/ Ez egyben felveti a nemzetközi munkamegosztás elmélyítését, és így a termékspecializációt vagy a résztermék- illetve alkatrészelőállítási specializációt. Ebben a vonatkozásban természetes, hogy a nemzetközi szervezetek által javasolt kereskedelemteremtés vagy a kereskedelemeltérítés csökkentése előtérbe kerülhet. Az a folyamat, hogy országok vagy országcsoportok csak alapanyagok vagy energiahordozók, nyersanyagok termelésére álljanak rá, miközben más országok döntően feldolgozott ipari termékkel kereskedjenek, a további egyoldalú gazdasági függőség és az eladósodás állandósuló spirálját vetíti előre. Ez a folyamat a szegény országokat még szegényebbé, a gazdag vagy gazdagabb országokat még gazdagabbá teszi.

22/ Ez, a világgazdaság jelenlegi állapotát eddig is meghatározó folyamat vezetett el oda, hogy a világ teljes vagyonának 90 százaléka az emberiség 10 százalékának a birtokába került. Amennyiben a fenti egyoldalú külgazdasági függőség fennmarad, úgy ez a vagyoni koncentráció tovább folytatódik.

Ezzel szemben az egyik lehetséges megoldás, hogy a rendelkezésre álló pénzforrások ésszerűen, – a világgazdasági régiók és országok természeti-társadalmi, gazdaságföldrajzi sajátosságaihoz igazodó – innovatív beruházások megvalósításával kerüljenek felhasználásra a nemzetközi versenyképesség biztosítása érdekében.

23/ A fejlődő országok elsősorban annak köszönheték az olcsó áruexportjukat, hogy a munkaerő alacsony költségű volt. Ugyanakkor az amerikai dollár leértékelődésével a kedvezőbb árú amerikai exportcikkeket jobban keresték a világpiacon, mert a kedvező ár mellett jobb minőségűek voltak a termékek, amelyekkel szemben a fejlődő országok exportcikkei nem tudták felvenni a versenyt, így kevésbé voltak eladhatók.

24/ A másik nagy probléma a fejlődő országok exportált árucikkeinek az amerikai dollár leértékelődésével az volt, hogy a fejlődő országok nemzeti valutái relatíve felértékelődtek az USA dollárral szemben, így az egyébként olcsónak tekinthető exportcikkeik megdrágulhattak. Emellett a fejlődő országok számára – a relatíve felértékelődött nemzeti valutájuk okán – az exporttermékeik ára némileg emelkedett az előbbiek alapján és ezzel párhuzamosan az importált termékek olcsóbbá váltak. A lényegét megfogalmazva általában igaz az, hogy ha a nemzeti valutát leértékelik, akkor az export olcsóbb lesz és az import drágább. Ellenkező esetben, ha a nemzeti valutát felértékelik, akkor export megdrágul és az import olcsóbb lesz. A nemzeti valuta árfolyamának alakításánál fontos szempont az export ösztönzése és az importkorlátozás, vagy az import ösztönzése és az export korlátozása. Minden ország esetében az előző változat a cél, viszont a fizetési mérleg negatív jellege esetén a nemzeti valutát leértékelik, éppen ezért a valutaárfolyam alakítását több gazdasági tényező befolyásolja.

25/ Franciaország és a kutatásban hozzá hasonlóan szereplő országok (például UK, Japán és Brazília) tapasztalatai alapján várható a jövőben, hogy az import növekedési üteme nagyobb lesz, mint az export növekedési üteme, így a külkereskedelmi mérlegegyenleg további romlása egyre inkább az államadósság növekedése irányába fog hatni. Ez a hatás, amely nemcsak a nemzeti valuta gyengüléséhez vezethet, hanem előbb vagy utóbb a GDP-növekedést is lassítani fogja,

mivel a gyengülő nemzeti valutával és az általánosan gyengülő gazdasági háttérrel jóval költségesebbek lesznek a beruházások és a munkahelyteremtések is.

4. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Az elemzéshez kapcsolódó és a kutatásból származtatott fontosabb tapasztalatok

Az Egyesült Államok és Kína között kiújult a kereskedelmi háború, amelynek oka az volt, hogy a kínai export nem megfelelő minőségű termékekkel látja el az amerikai (USA) és a latin-amerikai piacokat, ezzel csökkentve az amerikai belföldi áruellátás színvonalát és rontva az amerikai exportlehetőségeket. A kínai exporttermékek gyakran a fejlett technológiával előállított áruk másolatából állnak, amely minőségromlást eredményez, mivel a gyártás nem az eredeti technológiával és alapanyagokkal történik.

Japán a nemzetközi piacokon komoly térvésztest szenvedett el. Ennek oka az, hogy sok újonnan iparosodott ázsiai ország – Dél-Korea, Malajzia, Vietnám, Thaiföld és természetesen Kína – jelent meg termékeivel a világpiacon, elsősorban olcsó műszaki és fogyasztási iparcikkkel, valamint ruházati- és cipőtermékekkel.

Az Európai Unió világgazdasági térnyerése is csökkent az utóbbi időben, amely elsősorban az amerikai technológiai fejlettségi szinttől való lemaradás következménye. Bár ez a lemaradás nem behozhatatlan, de attól még érezhető a technológiai visszaesés, amely a know-how-k, licencek és a csúcstechnológia késői átvétele terén tapasztalható. Az európai pénzpiacok, árutőzsdék aktivitása mindinkább elmarad az amerikai és az ázsiai vetélytársakkal szemben, amihez hozzájárul többek között, hogy az eurózóna legtöbb országában a pénzügyi rendszer gyengülése összefüggésben áll a gazdasági nehézségekkel. Ilyen a munkanélküliség növekedése, az államadósság növekedése, a külkereskedelmi mérlegegyenleg folyamatos romlása. Jelentős az államadósság az eurózóna országaiban, mint például Görögországban, Olaszországban, Portugáliában, Franciaországban és Spanyolországban. Bár az Egyesült Királyság nem tagja az eurózónának és jelenleg már az Európai Uniónak sem, itt is jelentős az államadósság mértéke. Az Egyesült Királyság 2020. évi kilépése az EU-ból szintén gyengíti az Uniót.

Jelenleg az EU gazdaságilag legdinamikusabban fejlődő része a kelet-közép-európai régió, ezen belül is a V4-országok, amely régióknak még egyáltalán nem meghatározó a világgazdaságban betöltött szerepe.

Az Európai Unió mezőgazdasága történelmi, gazdasági, társadalmi és földrajzi adottságainál fogva sem versenyképes az amerikai (USA) mezőgazdasággal szemben, nem beszélve a technológiai színvonal különbözőségéről és a méretgazdaságosságról.

A Nyugat-Európába irányuló kínai befektetések elsősorban a modern csúcstechnológia és az EU piacok megszerzése érdekében történik. Az így megvalósuló piaci akvizíciók (pl. 5G-tornyok telepítése a Huawei által) a kínai térnyerést szolgálják mind politikai, mind gazdasági értelemben,

megtámogatva tetemes mennyiségű, relatív olcsó kínai hitelekkel. A világgazdaság ilyen formájú átrendeződése semmiképpen sem előnyös az EU számára, akár az amerikai, akár a kínai vetületét tekintjük.

A GDP és az innováció kapcsolata:

Az országok gazdasági növekedését általában a GDP-növekedéssel szokták jellemezni.

A GDP növekedése két fő okra vezethető vissza:

- vagy a mennyiségi növekedés eredményeként, amikor a termékek és szolgáltatások volumenének növekedéséből adódik;
- vagy a minőségi növekedés eredményeként, amikor az innovációs fejlesztések révén értéktöbblet és a hatékonyabb termelési technológiák alkalmazása révén pedig többlettermelés és többletszolgáltatások eredményezik a GDP növekedését.

Hipotézisek értékelése

1./ „Az exporton belül a feldolgozott ipari termékek aránya és a GDP százalékában mért államadósság is fordított összefüggésben áll az import általános alakulásával” – Az első hipotézis igazolt.

Amennyiben magas a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban, úgy nem számottevő az import növekedése, és amennyiben nő a GDP százalékában mért államadósság, úgy csökken az importtermékekre fordítható vásárlóalap nagysága, tehát az importnövekedés szintén csökken.

„Az import alakulásának meghatározó hatása van a GDP százalékában mért államadósságra és a magasan feldolgozott ipari termékek exporton belüli arányára.”

Amennyiben alacsony a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban, akkor az import nőhet, mert a belföldi fogyasztói igényeket adott iparcikkekből csak külföldről beszerezhető importból lehetséges fedezni. Amennyiben csökken a GDP százalékában mért államadósság, úgy nő az importtermékekre fordítható vásárlóalap, tehát az importbeszerzések nagyobb mértékben nőhetnek.

Az USA példáján látható, mint ahogy a világgazdaság néhány más ország esetében is adódott, hogy a GDP százalékában mért magas államadósságot azok ellenére sem tudták csökkenteni, hogy dinamikus az exportnövekedés, illetve ezen belül jelentős a feldolgozott ipari termékek aránya és az import is szerényebb növekedésű.

Megállapítható, hogy azokban a fejlődő országokban, ahol a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban alacsony szinten áll, ezek az országok lényegében kőolaj-exportáló országok. Ezekben az országokban nagyon magas az import növekedési üteme, miközben az export növekedése ennél lényegesen alacsonyabb, vagy csökken és emellett külkereskedelmi cserearányok is kedvezőtlenül alakultak, amelyek sok esetben elvezettek a romló külkereskedelmi mérlegegyenleghoz is. Ezek a gazdasági folyamatok érzékelhetők például Brazília, Indonézia, Nigéria, Szaúd-Arábia, Venezuela és India esetében, valamint bizonyos mértékben vonatkoznak Mexikóra és Törökországra is.

A külkereskedelmi árucsereforgalom és a külkereskedelmi cserearányok kedvezőtlen alakulása abból adódik, hogy ezen országok a belső fogyasztásukat a hazai importhelyettesítő beruházásokból származó belföldi áru kínálat helyett importból kívánják fedezni. Az exportjuk zömmel kőolaj, így az exportjukban alacsony az ipari feldolgozott termékek vagy félkésztermékek aránya.

2./ Azokban az országokban, ahol komoly mértékű GDP-növekedés tapasztalható, ott a nagyobb feldolgozottságú ipari termékek exporton belüli aránya alacsony vagy csökkenő mértékű. A vizsgált országok közül például Argentína, India vagy Ausztrália gazdasági adatai is alátámasztották ezt a hipotézist. – A második hipotézis igazolt.

Ugyanakkor ez fordítva is igaz, hogy azokban az országokban, ahol a GDP-növekedés csökkenő mértékű vagy alacsony szintű, ott az exporton belül a feldolgozott ipari termékek aránya viszont magas. Az elemzett adatokból jól mutatják ezt Németország, Spanyolország, Franciaország és Japán gazdasági mutatói.

Ez azzal magyarázható, hogy a GDP növekedése együtt járhat a foglalkoztatás növekedésével és belső piaci bővüléssel, tehát a hazai fogyasztó piac igényei megnőnek a feldolgozott ipari termékek iránt. A foglalkoztatás növekedésével a fizetőképes kereslet is nő, ennek megfelelően a fogyasztási iparcikkek, azaz az exportra vihető feldolgozott ipari termékek aránya csökkenhet az exporton belül. Ebben az esetben jól érzékelhető, hogy nem kereskedelemeltérítésről van szó, tehát nem más országok importkorlátozása miatt csökken az egyes országok exportjában a feldolgozott ipari termékek aránya, hanem a belső fogyasztói piaci igények kielégítése céljából.

3./ „A GDP növekedése csökkentheti az államadósság GDP-ben meghatározott mértékét, illetve a GDP-csökkenés növelheti az államadósság arányát a GDP százalékában.”

A vizsgálat során azokban az országokban, ahol a GDP-növekedés nagymértékű, ott az államadósság aránya alacsony szintű az adott időszakban. Erre példa a legtöbb kőolaj-exportáló ország, mint Oroszország, Brazília, Nigéria, Szaúd-Arábia és Venezuela, illetve a kutatásban jó példával szolgál még a három nagy ázsiai ország, India, Kína és Indonézia.

Ugyan az államadósság aránya a GDP százalékában nemzetközi összehasonlításban is viszonylag alacsony mértékű ezen országok esetében, de ez sem jelent teljes mértékű pénzügyi biztonságot a jövőbeni eladósodottság alakulására nézve. Hiszen ezen országok – lévén nagyrésztük kőolaj-exportáló ország – komoly pénzügyi kockázatokat vállalnak az általában egyoldalú gazdasági fejlődésükkel és ennek megfelelően a növekvő egyoldalú külgazdasági függőségükkel.

Ugyanakkor az előző fordítottja is igaz, hiszen a gazdaságilag fejlett – főként európai – országok GDP-növekedése kismértékű volt vagy csökkent, és ehhez kapcsolódóan az államadósság aránya kimagasló, mint például Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Németország és Japán esetében.

A harmadik hipotézis igazolt.

4./ „A diverzifikált gazdaságfejlesztés hiányosságaiból opcionálisan adódó importnövekedés következtében az államadósság mértéke nőhet a GDP százalékában kifejezve.”

Megállapítandó, hogy számos fejlődő ország küszködik az egyoldalú gazdaság problémájával, amely azt jelenti, hogy a kitermelő ágazattal együtt nem jöttek létre más gazdasági ágazatok, elsősorban egy kellő mértékű hazai feldolgozóipar, amelynek termelésével a hazai fogyasztói szükségletek kielégítését megoldhatták volna. Ezeknek az ágazatoknak a hiánya miatt a hazai fogyasztói szükségletek kielégítését túlnyomó részt csak importból tudják fedezni.

Mivel a fejlődő országokban nincs megfelelő feldolgozóipar, ezáltal nem alakult ki megfelelően diverzifikált gazdaság és vele együtt diverzifikált exportkapacitás a külkereskedelmi mérlegegyenleg balanszírozására. Ezek a gazdasági jellemzők érvényesek Nigériára, Venezuelára, Szaúd-Arábiára, Indonéziára és Argentínára, részben pedig Indiára és Brazíliára is. A negyedik hipotézis igazolt.

Sok olyan fejlődő országban – mint a Dél-Afrikai Köztársaság vagy Törökország – és néhány olyan fejlett ország esetében – mint amilyen Spanyolország –, ahol jelentősebb az export növekedése és mégis számottevő a külkereskedelmi mérlegegyenleg romlása, ott ebben az esetben az exportált ipari termékek világpiaci versenyképességének hiánya okozza a romló tendenciát. Megállapítható, hogy ezen országok számára a végső megoldást a nemzetközileg versenyképes vagy versenyképesebb exportalapok adhatják, amelyhez sokkal innovatívabb beruházásokra lenne szükség, ezzel fellendítve a nagyobb hozzáadott értékű termékek arányának a növelését az exporton belül.

5./ „A kereskedelemteremtés vagy a kereskedelemeltérítés változásai hatással vannak az országok közötti külkereskedelmi kapcsolatokra, illetve az országok gazdasági helyzetére.”

Alapvetően nem a nemzetközi szervezetek által javasolt kereskedelemteremtés vagy kereskedelemeltérítés-csökkentés a fontos az országok közötti külkereskedelmi kapcsolatokban, hanem az adott ország számára kialakítandó diverzifikált termelési szerkezet és az ennek alapján létrejövő diverzifikált áruexport-szerkezet.

Végsősoron az országok számára a nemzetközileg versenyképes vagy versenyképesebb áruexport-alapok létrehozása adhatja meg a megoldást. Az ötödik hipotézis igazolt.

Ezen felül lehetséges a kompetitív és komparatív előnyök elve szerinti termelési szerkezet kialakítása országonként. A kompetitív előnyök a korszerű, innovatív termelési technológiával előállított termékek versenyképességét jelentik. A komparatív előnyök realizálása alapvetően az alacsonyabb termelési költségekkel lehetséges. Az alacsonyabb előállítási költségek többféle módon jelenhetnek meg (pl. olcsó munkaerő, kedvező természeti adottságok, korszerű technológia) vagy csupán komplementer formában érvényesülhetnek. Ezért sok esetben a fejlődő országok vállalatai bedolgozó szerepet játszanak a fejlett országok végtermékeinek előállításában. Ilyenkor a külföldi működőtőke-áramlás (FDI) meghatározó szerephez jut.

6./ „A külkereskedelmi mérleg egyenlegének változása szoros összefüggésben állhat a GDP százalékában mért államadósság nagyságával. Például a külkereskedelmi mérlegegyenleg pozitív előjelű növekedése csökkentheti a GDP százalékában mért államadósság mértékét, vagy a külkereskedelmi mérleg egyenlegének negatív változása növelheti az államadósság GDP-hez viszonyított arányát.”

Nem bizonyított, hogy 2005 és 2017 között a vizsgált 24 ország esetében a külkereskedelmi mérlegegyenleg változásai szoros összefüggésben állnának a GDP százalékában mért államadósság nagyságával.

A vizsgált országok jelentős részénél nem állapítható meg ez az összefüggés, hiszen a külkereskedelmi mérlegegyenleg pozitív változása nagymértékű államadóssággal párosult, mint például Németország, Kanada és Olaszország esetében, illetve a drasztikusan romló mérlegegyenleghez alacsony államadósság tartozik Szaúd-Arábia, Nigéria és Indonézia vonatkozásában. A hatodik hipotézis nem igazolt, nem bizonyított.

A külkereskedelmi mérlegegyenleg változása azért nem okozza egyértelműen az államadósság növekedését vagy csökkenését esetében, mert az államadósságot más pénzügyi forrásokból is fedezheti az állam.

Összegzés

A disszertáció címéből kiindulva a tudományos kutatásomban a 24 ország elsősorban külkereskedelemmel összefüggő gazdasági jellemzőit elemeztem a 2005 és 2017 közötti időszakra vonatkozóan. A kutatásom során világossá vált, hogy az ENSZ Kereskedelmi Világszervezetének ajánlásai (WTO-fordulók) bármennyire is helytállóak és hasznosak az ENSZ tagországai számára a szabadkereskedelem, azaz a kereskedelemteremtés erősítésében és a protekcionizmus, azaz a kereskedelemeltérítés elleni harcban, mégis az egyes országok gazdasági helyzete és érdeke az elsődlegesen mérvadó. Ez áll a kutatásom középpontjában.

Ezért kutatásom során elsődlegesen a vizsgált országok sajátos jellemzőit vettem alapul, és ezen keresztül a hasonló gazdasági jellemzők alapján kialakuló országcsoportokat elemeztem és végeztem el az összehasonlításokat. Az összehasonlítások a gazdasági változók, mint gazdasági jellemzők szerint történtek, kiemelve a külkereskedelmi cserearányok változását, az export- és importvolumen növekedési mértékét, és az exporton belül a feldolgozott ipari termékek arányát. A külkereskedelmi mérlegegyenleg alakulása fontos indikátor az export- és importforgalom összesítésére. Az export növekedése hatással van a külkereskedelmi mérlegegyenlegre. A külkereskedelem komoly kihatással van a GDP-növekedésre is. Ezért szerepeltek ezek a gazdasági jellemzők a kutatásomban.

A prioritásba helyezett gazdasági érdekek ellenére a WTO-megállapodások rendkívül fontosak, mert keretet adnak a világgazdasági szereplőknek a világkereskedelem zavartalanabb és feszültségmentesebb lebonyolítására.

PUBLIKÁCIÓS LISTA

Török Tibor PhD hallgató

Folyóirat cikk angol nyelven

Török, Tibor et al, (2015): Methane reductions to moderate the global warming effects. APSTRACT - APPLIED STUDIES IN AGRIBUSINESS AND COMMERCE 11:(4) pp. 59-64.

Folyóirat cikkek magyar nyelven

Török Tibor (2018): A szabadkereskedelem a XXI. század elején. *Polgári Szemle*, 14. évfolyam, 4-6. szám. pp. 355-362. ISSN 1786-6553

Török Tibor et al, (2015): Az akkreditív ügylet résztvevői (participants in Accreditive business). *Controller Info*, III. év/ year, 3. negyedév/quarterly, Kiadó, Publishing: Copy&Consulting Kft. /Ltd, Budapest, Szakmai folyóirat, scientific journal, pp. 24-29, ISSN 2063-9309.

Török Tibor et al, (2015). Az akkreditív ügylet jogviszonyai. pp. 47-53. *Controller Info* III. évf. 4. szám/ 4. negyedév, 2015. szeptember, ISSN 2063-9309.

Konferencia kiadvány angol nyelven

Török, Tibor et al, (2015): Role of CMIM in integration of Asian Region, pp. 27- 34. 5th International Conference of Economic Sciences Editors: Katalin Szendrő, Viktória Szente, Róbert Barna, Kaposvár University – Kaposvár – Hungary – 7 - 8 May 2015, Published and distributed by Kaposvár University, Faculty of Economic Science, ISBN: 978-963-9821-86-6

Török, Tibor et al, (2015): Financial integration process in ASEAN Region at the beginning of XXI. Century, pp. 35-40, 5th International Conference of Economic Sciences, Editors: Katalin Szendrő, Viktória Szente, Róbert Barna, Kaposvár University – Kaposvár – Hungary – 7-8 May 2015, Published and distributed by Kaposvár University, Faculty of Economic Science, ISBN: 978-963-9821-86-6

Török, Tibor et al, (2015): Economic growth of ASEAN country group in Asia. pp. 47-53. 5th International Conference of Economic Sciences, Editors: Katalin Szendrő, Viktória Szente, Róbert Barna, Kaposvár University – Kaposvár – Hungary – 7 - 8 May 2015, Published and distributed by Kaposvár University, Faculty of Economic Science, ISBN: 978-963-9821-86-6

Török, Tibor et al, (2015): Compare the economic development of ASEAN and Latin –American countries. pp. 51-60. 5th International Conference of Economic Sciences, Editors: Katalin Szendrő, Viktória Szente, Róbert Barna, Kaposvár University – Kaposvár – Hungary – 7 - 8 May 2015, Published and distributed by Kaposvár University, Faculty of Economic Science, ISBN: 978-963-9821-86-6

Török, Tibor et al, (2015): International cooperation for sustainable economic growth (Nemzetközi együttműködés a fenntartható gazdasági növekedésért), p 558-562. II. Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia; Gazdasági, ökonómiai szekció I. Kecskeméti Főiskola, Kertészeti Főiskolai Kar, 2015. augusztus 27.
ISBN 978-615-5192-34-0 II.

Török, Tibor et al, (2015): Role of East Asia and China in the world-wide FDI flow (Kelet-Ázsia és Kína szerepe a nemzetközi méretű külföldi közvetlen beruházások terén) pp. 563-567, Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia; Gazdasági, ökonómiai szekció I. Kecskeméti Főiskola, Kertészeti Főiskolai Kar, 2015. August 27, Szerkesztő: Ferenc, Árpád. Kecskemét. ISBN 978-615-5192-34-0 II.

Egyéb publikációk

Tankönyv

Neubauer Katalin – Vajda Andrea (2019): Eladástan, Kereskedelmi Ismeretek Tankönyv,
Szakmai lektor: Török Tibor
100 oldal, Műszaki Könyvkiadó Kft., ISBN: 978-963-16-6710-3

Korábbi jegyzetek és könyvrészletek

Török Tibor - Vajda Andrea (1993): Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma
- Előterjesztés kidolgozása Szakmai Tanácsadó Testület részére
- A Külkereskedelmi ügyintéző, Külkereskedelmi üzletkötő, valamint az Idegen nyelvű levelező szakképesítések követelményrendszerének kidolgozása
- Érettségi feladatok készítése

Török Tibor – Vajda Andrea (1994): Szokványok alkalmazása a nemzetközi kereskedelemben.
Oktatási jegyzet, 60 oldal. TRAINEX Üzleti Szakközépiskola

Török Tibor – Vajda Andrea (1994): A külkereskedelmi ügylet. Oktatási jegyzet, 40 oldal.
TRAINEX Üzleti Szakközépiskola. Másodikként és harmadikként megjelölt jegyzetek átdolgozott változata, 2006, Oktatási jegyzetként került alkalmazásra a Budapesti Gazdasági Főiskola KVIF Karán. Ipari és Kereskedelmi Minisztérium.

Török Tibor - Vajda Andrea (1995): Szakmai záróvizsga Feladatgyűjtemény, 70 oldal, Nemzeti Szakképzési Intézet

Török Tibor - Vajda Andrea (2001): Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny Feladatgyűjtemény, 60 oldal

Könyvrészlet magyar nyelven

Török Tibor – Vajda Andrea (2015): A franchise rendszer hazai alkalmazása és a vállalati rugalmasság. Pp. 105-115.

MULTIDISZCIPLINÁRIS KIHÍVÁSOK, SOKSZÍNŰ VÁLASZOK, 5. kötet 2. rész.

On-line tanulmánykötet, www.ecosym.wix.com/kvik, Főszerkesztő: dr. Hamar Farkas Ph.D.

Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete, ISBN: 978-963-7159-51-0

Török Tibor – Vajda Andrea (2015): A finanszírozás módjai és eszközei a franchise rendszerben, pp. 116- 123.

MULTIDISZCIPLINÁRIS KIHÍVÁSOK, SOKSZÍNŰ VÁLASZOK, 5. kötet 1. rész.

On-line tanulmánykötet, www.ecosym.wix.com/kvik, Főszerkesztő: dr. Hamar Farkas Ph.D.

Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete, ISBN: 978-963-7159-51-0